

KADINHANI VE ÇEVRESİNİN İDARİ YAPISI (1467-1990)

Barış SARIKÖSE*

Özet

Konya ilinin bir ilçesi olan Kadınhanı'nın adı, Cumhuriyet öncesi belgelerde Saidili/Saideli şeklinde geçmektedir. Cumhuriyet Dönemi'nde Kadınhanı adı kullanımı yerleşmiş olup Konya'nın ve çevresinin Osmanlı idaresine kesin olarak girmesinden sonra Karaman eyaleti sınırları içinde yer almıştır. Konya sancağında bir nahiye olan Saideli'nin zaman zaman kaza haline gelmesi için çalışmalar yapılmıştır. Genel olarak Kadınhanı Osmanlı idari yapısında nahiye olarak yer almıştır. XIX. yüzyılda Konya'ya bağlı bir nahiye olan Kadınhanı kısa bir süre Ilgın'a bağlanmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde müstakil bir kaza haline gelmiştir. Kadınhanı'na bağlı köylerin sayılarında bazı dönemlerde değişiklikler yaşanmıştır. Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde 40 civarında köy Kadınhanı sınırları içinde iken Celâli isyanlarından dolayı halkı başka yerlere göçtüğünden birçoğu ortadan kalkmıştır. XIX. yüzyılda başta Kafkas muhacirlerinin iskân edilmesiyle Kadınhanı'nda yeni köyler kurulmuştur. Sarayönü gibi daha önce Kadınhanı'na bağlı yerleşim yerleri ise kaza haline dönüşmüştür. Osmanlı Dönemi'nde Kadınhanı Nahiyesi sınırları içindeki köylere Bozuluslar, Atçekenler ve Sarıkeçili gibi Yörük aşiretleri, XIX. yüzyıl sonlarında ise Kafkas muhacirleri yerleşmiş; böylelikle Kadınhanı'nın günümüzdeki sosyal yapısı şekillenmiştir. Bu araştırmada Kadınhanı ve çevresinin idari yapısı arşiv belgelerine göre değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Konya, Kadınhanı, Osmanlı Dönemi, İdari Yapı, Köyler.

ADMINISTRATION STRUCTURE OF KADINHANI AND IT'S SURROUNDINGS (1467-1990)

Abstract

The name of Kadınhanı, a town in Konya, was recorded as *Saidili/Saideli* in the documents of pre-Republican period. The use of the name of Kadınhanı was well established in the Republican period. After Konya, an administrative unit, was fully integrated into the Ottoman State, Kadınhanı became part of Karaman Provincial Administration. Efforts were from time to time expended to turn Kadınhanı into a township. In general, Kadınhanı remained a township in the administrative structure of Ottoman State. Kadınhanı, a township of Konya in the 19th century, became a sub-governance for Ilgın, then becoming a town during the Republican Era. There have been some changes in the numbers of the villages in Kadınhanı. During the reign of Suleyman the Magnificent, half of about 40 villages in Kadınhanı disappeared following the migrations due to a series of *Celali* Rebellions. New villages were established in Kadınhanı through settlement from the Caucasian regions in the 19th century. The villages like Sarayönü, governed by Kadınhanı, became a proper

township. Thus, the social structure of Kadınhanı was shaped by *Bozulular*, *Atçekenler* and *Yörük* tribes like *Sarıkeçili* immigrants settled in some villages of Kadınhanı, Caucasian immigrants settled in the late 19th century. This paper investigates the administrative structure of Kadınhanı and its surrounding villages based on archives.

Keywords: Konya, Kadınhanı, Ottoman Period, Administration Structure, Villages.

Giriş

Türkiye Selçukluları döneminde, Konya beş altı vilayetten oluşmaktaydı. Bunlardan biri de “*Vilayet-i Said*” idi¹. Bölgeyi Adana yönünden boydan boya geçen ana caddenin hemen yanında, yerleşim merkezinin ortasında yer alan Kadın Hanı, Selçuklu dönemine ait bir eserdir. Kadın Hanı’nın kitabesine göre bu yapının banisi bir hatundur. Mahmud kızı Raziye tarafından yaptırıldığı ifade edilen kitabenin tarihi 1225 olarak belirtilmiştir. Hakkında fazla bilgi bulunmayan bu hatunun Selçuklu hükümdar ailesine mensup kadınlar gibi “*es-Sultanî*” ve “*Hatun*” unvanı taşımasından Raziye Hatun’un saraya mensup olduğu yönünde görüşler bulunmaktadır². Kadınhanı’nın Selçuklu Dönemi’nde derbent teşkilatı içinde olmasından dolayı devamlı korunduğu bilinmektedir³. Osmanlı Dönemi’nde de İstanbul’dan gelen hac yolunun üzerinde olmasından dolayı burası sürekli canlı tutulmaya çalışılmıştır⁴.

Konya ve civarı Türkiye Selçuklu Devleti’nin yıkılması ile birlikte Karamanoğulları’nın sınırları içinde kalmıştır. Osmanlılar ile Karamanoğulları arasında Konya’nın hakimiyeti için yapılan savaşlar büyük bir önem arz etmektedir. Konya ve civarında Karamanoğulları ve Osmanlılar arasında yapılan savaşlar ve antlaşmalarda Kadınhanı da önemli bir yer tutmuştur. Sultan Yıldırım Bayezit (1389-1402) döneminde 1398’den 1402’ye kadar Karamanoğulları beyliği dört sene Osmanlılara

*Doç. Dr., Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Karabük, barissarikose@karabuk.edu.tr, ORCID, 0000-0002-6652-0573

¹ Yusuf Küçükdağ-Caner Arabacı, *Selçuklular ve Konya*, Konya 1994, s. 235.

² Ataman Demir, “Anadolu Selçuklu Hanları Kadın Han”, *İlgi Dergisi*, S. 48 (1987), s. 14-17.

³ Abdülkadir Dünder, “Osmanlılarda Tamir Süreci, Çeşitleri ve Bazı Selçuklu Yapılarındaki Uygulamalar”, *I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi Bildiriler*, I, Konya 2001, s. 271.

⁴ Yusuf Küçükdağ, *Türk Tasavvuf Araştırmaları*, Konya 2005, s. 82.

bağlı kalmıştır⁵. 1402'deki Ankara Savaşı'ndan sonra Karamanoğulları savaş sonunda eski topraklarının büyük bir kısmını tekrar ele geçirmiştir. Karamanoğlu Mehmed Bey Konya'yı merkez yapmış, böylelikle Konya ve civarı tekrar Karamanoğulları idaresine girmiştir⁶. Karamanoğulları ile yapılan mücadeleler sonunda 1415 Mart ayında Çelebi Mehmet (1413-1421) döneminde Beyşehir, Seydişehir ile birlikte Saidili de Osmanlı sınırları içine girmiştir⁷. 1423 yılında Karaman tahtına çıkan Tacüddin İbrahim Bey, Osmanlılarla dostluğunu bozmuş ve Sırp despotu aracılığı ile Macarlarla Osmanlılar aleyhine ittifak kurarak, 1433'te Beyşehir'i ele geçirmiştir. Avrupa'da Macarları mağlup eden Osmanlılar, Karaman üzerine yürüyerek Akşehir, Beyşehir, Seydişehir, Saidili ile Konya ve Karaman'ın İçel dışındaki yerlerini zapt etmişlerdir⁸. Konya ile birlikte Saidili de Fatih Sultan Mehmet döneminde (1444-1446, 1451-1481) kesin olarak Osmanlı sınırları içine girmiştir⁹.

Kadınhanı, yukarıda kısaca zikredildiği üzere Selçuklular Dönemi'nden itibaren Konya çevresindeki önemli yerleşim merkezlerinden biridir. Raziye Hatun tarafından 1223'te İpek Yolu üzerinde inşa edilen hanla birlikte Kadınhanı ve çevresi hızlı bir şekilde gelişme göstermiştir¹⁰. Selçuklular Dönemi'nde önemli bir yerleşim yeri olan Saidili zamanla eski önemini kaybetmiştir. Osmanlı Dönemi'nde Hac yolu üzerinde olmasından dolayı Saidili bir ara kaza haline getirilmek istenmiş ancak halkın kaza olunca daha çok vergi verileceği kaygısından 1730'da Konya'ya bağlı bir nahiye konumuna getirilmiştir¹¹. M. Tuş'a göre ise Saidili, 1624-1625'ten itibaren birkaç kez kaza olmuş, kaza

⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara 1988, s. 16.

⁶ Uzunçarşılı, *aynı eser*, s. 17.

⁷ Feridun M. Emecen, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*, İstanbul 2016, s. 104; İbrahim Hakkı Konyalı 1414 tarihini vermektedir. Bk. *Âbideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, Ankara 1997, s. 94.

⁸ Alaaddin Aköz "Karamanoğlu II. İbrahim Bey'in Osmanlı Sultanı II. Murad'a Vermiş Olduğu Ahidnâme", *S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.18 (2005), s.161.

⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, Ankara 1988, s. 108.

¹⁰ Selma Turhan Sarıköse, "Türkiye Selçukluları ve Beylikler Dönemlerinde Kadınhanı", *Konya Ansiklopedisi*, V, Konya 2013, s. 15; Doğan Yörük, "Osmanlı Döneminde Kadınhanı", *Konya Ansiklopedisi*, V, Konya 2013, s. 16.

¹¹ Yusuf Küçükdağ, *Konya Şehri'nin Fizikî ve Sosyo-Ekonomik Yapısı-Makaleler*, I, Konya 2004, s. 180.

durumu sonra iptal edilmiştir. 1730'dan 1784'e kadar nahiye olan Saidili bu tarihte Konya'ya bağlı müstakil bir kaza haline dönüştürülmüştür¹². 1848'de yakınındaki Ladik'le birlikte Konya sancağının kazalarından biridir¹³. Osmanlı Dönemi'nde nahiye merkezi olan Saidili, XX. yüzyıl başlarında kaza haline gelmiştir. Nahiye adı olan Saidili/Saideli yerine daha sonra Kadınhanı adı ön plana çıkmıştır. Osmanlı taşra idare sistemi içinde Kadınhanı'na bağlı köylerin sayısında zaman zaman değişiklikler yaşandığı anlaşılmaktadır.

Bu makalede Kadınhanı ve çevresinin idari yapısı başta Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki belgeler olmak üzere Konya Şer'iyе Sicilleri'ndeki kayıtlar çerçevesinde incelenecektir.

1)Tanzimat'a Kadar Kadınhanı'na Bağlı Köyler

Fatih Sultan Mehmet zamanında Konya ile birlikte Kadınhanı da kesin olarak Osmanlı egemenliğine girmiştir. Konyalı, Konya'nın Osmanlılarca kesin olarak 1467'de fethedildiğini söylemektedir¹⁴. Kanuni Sultan Süleyman dönemine (1520-1566) ait 1530 tarihli tahrir defterinde Saidili, Konya'ya bağlı bir nahiye olarak idari yapıdaki yerini almıştır. Bu sırada nahiye sınırları içinde 40 civarında köy ile 60'a yakın mezra vardır¹⁵. 1584 tarihli tahrir defterine göre; Saidili, Sahra-yı Konya, Sudirhemi ve Hatunsaray'la birlikte Konya'nın dört nahiyesinden biridir. Saidili'nin bu dönemde ileride kasaba olacak potansiyele sahip bir köyü bulunmaktaydı¹⁶ Bu köy büyük olasılıkla Kadınhanı idi. Kadınhanı, daha sonraki dönemlerde nahiyenin merkezi olması buna işaret etmektedir.

¹² Muhittin Tuş, *Sosyal ve Kültürel Açından Konya*, Konya 2007, s. 31-32.

¹³ Tuş, *aynı eser*, s. 33.

¹⁴ Konyalı, *aynı eser*, s. 111.

¹⁵ 387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri (937/1530), *Konya, Bey-şehri, Ak-şehir, Larende, Ak-saray, Niğde, Kayseriyye ve İç-il Livâları*, Ankara 1996, s. 16-44.

¹⁶ Suraiya Faroqhi, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler*, (çev. Neyyir Kalaycıoğlu), İstanbul 2000, s. 146-247.

Tablo 1: 1530’da Saidili/Kadınhanı’na bağlı köy ve mezralar

Köyler		Mezralar		
Apsarı	Lâdik	Ada	Halil Sarayı	Samut
Ballık	Öşekci	Ağcalar	Harami Kuyusu	Senir
Bengi	Said	Alakız	İncügez	Sivri Kilise
Bozuk	Saray-ini	Aşağı Dağdur	İnlüce-viran	Taş-kesdük
Çandır	Saraycık	Aşağı Kirniç	İsabey-sarayı	Tekür-satan
Çavuş	Serrac	Atlu Hisar	Kalburcu	Uğruca-öz
Çeltük	Seyrek	Avcıkaya	Karaköy	Uşak-öyüğü
Çeşmecik	Tasın	Bağ-i Hasan	Karaöyük	Uzuncakuyu
Deve Kaya	Yeğanlu	Bali Işık	Keşçi-başı	Üç-ağıl
Göresünler	Yenice	Celal	Kelemiç	Halid
Günay Pınar	Yenice Kayı	Çakmak	Kırca	Rüstem Çiftliği
Hacı Pınar	Üç Kayı	Çardak Kaya	Kırsacıklar	Rahmanlar
Harun	Zengi	Çeşmecik	Kızıl-viran	Gönan Çiftliği
Hatun	Zezeve	Dağdura	Kildiros	Osmancık
Kâfir Değirmeni	Kirlü	Deniş	Koz-ağacı	Orta-Viran
Kara Sevinç	Koçmar	Dığrak	Kuyumcu	Gölsek
Kestel	Kökez	Doğan Öyüğü	Mermerlüce	Orta Kuyu
Kındıras	Hacı Pınar	Emir-hani	Meydan-viran	Gögenin Ovası
Kilisecik	Kuyucak	Emir-Seydi	Mihmad-Arab	
Kilise-ini		Gelemiç	Navina	

Anadolu'da XVI. yüzyıl sonları ve XVII. yüzyılda yaşanan isyanlardan dolayı halkın büyük çoğunluğu yurt ve yuvalarını terk ederek ya isyancılara katılıyor ya da şehirlere göç ediyordu. Bu durum köylerin boşalmasına neden oluyordu¹⁷. Özellikle 1603 yılında Taval Mehmet'in neden olduğu kargaşa Konya, Aksaray ve Kayseri gibi yerleşim yerlerinin köylerinde esaslı boşalmalara neden olmuştur¹⁸. Anadolu'da XVII. yüzyılda yaşanan Celâli isyanları sırasında Kadınhanı çevresinde de büyük bir sosyal hareketlilik yaşanmıştır. Bu dönemde Kadınhanı çevresinde de birçok köy eşkıya saldırıları neticesinde boşalmıştır. Boşalan köylere Türkmen oymak ve cemaatleri iskân edilmek suretiyle nahiye nüfus bakımından takviye edilmiştir.

Konya vilayetinde XVIII. yüzyıl başlarında Kadınhanı ve Sarayönü ile Aksaray ve Karapınar arasındaki sahada Bozululardan Armutlu cemaati yaşamaktaydı¹⁹. Kadınhanı ve çevresi eşkıya saldırılarından dolayı, 1721-1727 yılları arasında boşalmış olduğundan han çevresine Boz-ulus oymakları yanında diğer cemaatler de yerleştirilmiştir. Kadınhanı'na 1721'de Boz-ulus'a mensup boylardan, Oğul-beyli oymağından Sarılı, Derili, Abdurrahmanlı, Karasarılı ve Hacılı obaları gibi boylar iskân edilmiştir. Eski yerleşik ahali ile birlikte yeni yerleşenlerle nüfus arttığından hanın arazisi yetmediğinden etraftaki boş araziler de han sınırları içine alınmıştır. Yine Kadınhanı'na bağlı Atlandı köyüne Boz-ulus oymaklarından Küşne, Kara Halilli, Danişmendli, Çiyan oymaklarından 200 hane kendi arzusu ile yerleşmişlerdir²⁰ Bütün bu iskân faaliyetlerine rağmen yine aynı tarihlerde Kadınhanı reayası bir ara dağılarak başka yerlere gitmişlerdir²¹. XVIII. yüzyılda Kara İsmail köyü,

¹⁷ Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celâlî İsyânları*, Ankara 1999, s. 347.

¹⁸ Akdağ, *aynı eser*, s. 416.

¹⁹ Yusuf Küçükdağ, *Bozkır Armutlu Tarihçesi ve Sosyo-Ekonomik Yapısı*, Konya 2008, s. 12.

²⁰ Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Derbend Teşkilâtı*, İstanbul 1990, s. 114.

²¹ Yusuf Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Ankara 1991, s. 68, 72.

Kocmar, Menge, Mulucak, Pusat Yazlığı ve Yallık köyü²² gibi köylerin nahiyе sınırları içinde olduğu bilinmektedir.

2) Osmanlı'nın Son Dönemlerinde Kadınhanı'na Bağlı Köyler

Kadınhanı'na bağlı köylerin sayılarında XIX. yüzyıla kadar bir düşüş söz konusudur. Bu düşüşün temel nedeni eşkıya saldırıları sonucu bazı köylerin boşalması, bazı köylerin de diğer idari birimlere bağlanmasıdır. Ayrıca XIX. yüzyılda tımar teşkilatının lağvedilmesi ile köyler hızlı bir şekilde boşalmıştır. Nahiyedeki köy sayısı bir ara dokuza kadar düşmüş ancak XIX. yüzyılda muhacirler için kurulan yeni yerleşim birimleri ile köy sayısı artmıştır.

Tablo 2: Kadınhanı'na XIX. yüzyılda bağlı köyler

Köyler	Nüfus	Hane
Saidili nahiyesi	3.761	1.025
Osmancık	125	27
Kökez	95	32
Sarayönü	416	132
Lâdik	771	225
Atlantı	1.116	366
Gözlü	217	94
Kolukısa	263	90
Yenikaya	90	20
Toplam	7.052	2.071

Saideli nahiyesi 1868'te bir ara Ilgın kazasına bağlanmıştır²³. 1869'da Ilgın kazasına bağlı Saidili nahiyesi sınırları içinde yedi mahalle bulunmaktaydı²⁴. 1870'te ise Saideli, Konya merkez kazaya bağlı bir

²² Halaçoğlu'nun Kocomar olarak belirttiği köyün adı yerel söylenişte Kocmar'dır, Halaçoğlu, *aynı eser*, s. 98.

²³ Osman Akandere, *Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Konya*, Konya 2016, s. 302.

²⁴ *Konya Vilâyet Salnamesi (KVS)*, 1285, s. 7.

nahiye konumundaydı²⁵. Kadınhanı'na bağlı köy sayısı XIX. yüzyıl sonlarında tekrar artmaya başlamıştır. Kadınhanı'nda 1882-1883'te nahiye merkezi dışında 11 köyde 1.625 hane vardı²⁶

Köy sayısındaki artışın temel sebebi bu yıllarda nahiyeye muhacir iskânıdır. Nahiyeye bu yıllarda Rumeli ve Kafkasya'dan gelen muhacirler eski köylerle yeni teşkil edilen köylere yerleştirilmiştir. 1891'de Antalya üzerinden Kadınhanı'na Çerkez muhacirleri gelmiştir. Kadınhanı civarında Eşmeçeşme civarına Şahin Bey cemaati yerleşmiş, bu yeni yerleşim yerine Sultan Abdülmecid'in (1839-1861) ismine izafeten Mecidiye adı verilmiştir²⁷. 1892'de Kurşunlu köyü civarında Çürüksu mevkiinde 39 hane Kuban Çerkezi iskân edilmiş bu yeni köye ise Osman Gazi'nin atası olan Ertuğrul'un adı verilmiştir²⁸. 1889-1891'de 32 hane 172 kişilik Rumeli muhaciri, Sarayönü'nde iskân edilmişlerdir. 32 hanede 158 kişi Rumeli muhaciri, Mesudiye adlı yeni kurulan köye ve Lâdik'e de üç hanede 13 Rumeli muhaciri yerleştirilmiştir, Çürüksu adlı yeni kurulan köye 38 hane 152 kişi, Eşme-çeşme'ye 78 hane 349 kişilik Kafkas muhaciri iskân edilmiştir. 1894-1895'te bir ara bağlı köy sayısı 13 olmuş, 1899-1900'de köy sayısı 20'ye yükselmiştir²⁹. 1893 Mayıs ayında Atlantı'ya 138 hane Çerkez muhaciri iskân edilmiştir. Atlantı Yaylası'nda teşkil edilen bu köye Sultan II. Mahmud'un (1808-1839) ismine izafeten Mahmudiye adı verilmiştir³⁰. Kadınhanı'na bağlı Başhöyük köyüne de Kafkas muhacirleri yerleştirilmiştir³¹. Pusat köyü de muhacirlerin yerleştiği bir başka köy olup buraya da Çerkez muhacirleri yerleştirilmiştir³².

²⁵ Akandere, *aynı eser*, s. 298.

²⁶ KVS, 1300, s. 108.

²⁷ Mehmet Yılmaz, "Konya'da Çerkez Yerleşimleri", *Konya Araştırmaları Göç ve İskân*, (ed. Alaattin Aköz-Doğan Yörük), Konya 2017, s. 261.

²⁸ Yılmaz, *aynı makale*, s. 264-265.

²⁹ KVS, 1310, s. 246-247; KVS, 1312, s. 232-23; KVS, 1317, s. 114; KVS, 1322, s. 285.

³⁰ Yılmaz, *aynı makale*, s. 263.

³¹ *Konya Şer'iyeye Sicili (KŞS)*, no. 138, s. 44.

³² KŞS, no. 103, s. 66-3, 67-1.

Tablo 3: Kadınhanı'na 1894-1897'de bağı köyler

Köyler	Hane	Nüfus
Ertuğrul	38	150
Atlantı	278	1.372
Zebir Çeşme	74	311
Zebir Kuyulu	24	106
Sarayönü	310	1.066
Şahviran	45	343
Osmancık	47	480
Kolukısa	147	846
Kökez	29	188
Gözlü	120	747
Kestel	32	178
Lâdik	280	1.698
Mahmudiye	148	433
Mehdili	10	50
Mesudiye	29	119
Mecidiye	70	323
Yığar	20	86
Yenicekaya	57	341

Kadınhanı'na, 1904-1905'te 20 köy bağı olup beş on sene içinde muhacirler için sekiz yeni köy kurulmuştur. Bu yıllarda nahiyeye bağı köy sayısında değışikliklerin olduğu anlaşılmaktadır. Nahiyede muhacir köyleri olarak Ertuğrul, Mahmudiye, Mecidiye ve Mesudiye köyleri

kurulmuştur³³. XIX. yüzyıl sonlarında, Atlantı, Lâdik ve Sarayönü, Kadınhanı'nın en büyük köylerdir. Cumhuriyet Dönemi'nde Sarayönü, Kadınhanı'ndan ayrılarak müstakil bir kaza haline gelmiştir.

3) Cumhuriyet Dönemi'nde Kadınhanı'na Bağlı Köyler

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Saideli adıyla Konya'ya bağlı bir kaza olan Kadınhanı yine merkez konumundadır. 1922'de Kadınhanı kazası merkez, Yeniceoba ve İnevi nahiyelerinden oluşmaktaydı. Kaza merkezi 14 mahalleydi. Bu dönemde Kadınhanı merkezi ve nahiyelerine bağlı 42 köy bulunmaktaydı³⁴:

Tablo 4: 1922'de Kadınhanı'na bağlı köyler

	Köyler	Köy sayısı
Kadınhanı-Merkez	Atlantı, Ertuğrul, Hacı Mehmetli, İttihadiye, Kamışlıözü, Karahisarlı, Karakurt, Kestel, Kirlikuyu, Kolukısa, Konurvıran, Kozlu, Kökez, Köylütolu, Kurthasanlı, Lâdik, Mecidiye, Mehdili, Mesudiye, Meydanlı, Osmancık, Pusat, Sarayönü, Şahvıran, Tahsin, Ümran-ı Mahmudiye, Yenicekaya.	27
Yeniceoba nahiyesi ³⁵	Beşkardeş, Bulduk, Celep, Çemen, Büyükbeşkavak, Gökçe, Kandil, Kestenkel, Küçükbeşkavak, Kütükuşağı, Kozanlı, Ömeranlı, Yeniceoba.	13
İnevi nahiyesi	Ağabeyli, Başkuyu, Çeşmeli, Halıkanlı, İnevi, İnsuyu, Karabağ, Karabıyık, Karkışla, Kuyulu, Pınarbaşı, Yapalı.	12
	Toplam köy sayısı	42

³³ Barış Sarıköse, "Konya Vilâyet Salnâmelerine Göre Saidili Nahiyesi'nin İdarî ve Sosyo-Ekonomik Yapısı", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.32 (2012), s. 296, 301-302.

³⁴ Doktor Nazmi, *Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâi Coğrafyası Konya Vilâyeti*, Ankara 1922, s. 70.

³⁵ 1928'de Yeniceoba nahiyesindeki köyler Cihanbeyli kazası sınırları içindeyken 1944'te Beşkardeş, Celep ve Ömeranlı köyleri Kulu'ya bağlanmıştır. Barış Sarıköse, *Kulu Sosyal ve Ekonomik Tarih*, Konya 2018, s. 48-49.

İnevi ve Yeniceoba nahiyeleri Cihanbeyli'ye bağlanınca Kadınhanı'na bağlı 25 köyün idari yönden ayrılması Kadınhanı'na bağlı köy sayısında düşüğe neden olmuştur. Ancak ileriki süreçte daha önce yayla ve mezra durumunda olan yerlerin idari olarak köy haline getirilmesiyle birlikte Kadınhanı'na bağlı köylerin sayılarının arttığı anlaşılmaktadır.

Konya'ya bağlı bir kaza statüsünde olan Kadınhanı'nın sınırları içinde 1926'da Kurthasanlı ve Sarayönü nahiyeleri yer almaktaydı³⁶. 1928'de Kadınhanı merkezde altı mahalle bulunmaktaydı. 1928'deki idari teşkilatta Kadınhanı'na bağlı 51 köy vardı. Bu köyler; Atlandı, İttihadiye, Ertuğrul, Başkuyu, Bayramlı, Pusad, Tahsin, Çeşmecik (Mehdili ile birlikte), Hacıoflazlar, Hacıpirli (Afşarlı ile birlikte), Hacımehmedli, Dırağan, Zengi, Sarayönü, Şahviran, Tosunoğlu (Cerid'le birlikte), Osmancık, Umran-ı Hamidiye, Galata (Gök-imam ile birlikte), Kamışlıöz, Kabacalı (Karayörüklü), Karabıyık, Karahisarlı, Karasevinç (Çıbık ile birlikte), Kındıras, Kurthasanlı, Kuş (Dellal), Kurşunlu, Konurvıran, Kolukısa, Kızılkuyu, Kuyuluzebir, Kestel, Gözlü, Kökez, Köylütolu, Kirlikuyu, Lâdik, Mecidiye, Mahmudiye Mesudiye, Meydanlı ve Yenicekaya'dır³⁷. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Kadınhanı'na bağlı köylerin sayılarının arttığı anlaşılmaktadır. Buna kazaya yapılan muhacir iskânları ile kazanın doğal nüfus artışının sebep olduğu söylenebilir.

Kadınhanı kaza merkezine 1962'de 22 köy, Kurthasanlı nahiyesine ise 17 köy bağlıdır³⁸. 1960'lı yıllarda Türkiye'de bazı yerleşim yerlerinin isimleri değiştirilmiştir. Bu süreçte Kadınhanı'nda da bazı köylerin isimleri değiştirilmiştir. Kadınhanı merkeze bağlı olan Dellal köyünün adı Gedikkaya, Dırağan köyünün adı Söğütözü, Galatagökimam köyünün adı Yaylakaya, Kestel köyünün adı Beykavağı, Kındıras köyünün adı Demiroluk, Koşmar köyünün adı Alabağ, Mehdili köyünün adı Bulgurpınarı, Şahviran köyünün adı Şahören, Tahsin köyünün adı Yağlıca olarak değiştirilmiştir. Kadınhanı'na bağlı Kurthasanlı nahiyesi sınırları içindeki Atlantı köyünün adı Dokuzaltı, Konurvıran köyünün adı ise Konurören olarak değiştirilmiştir. 1990'larda Kadınhanı'na bağlı köylerden Atlantı, Kolukısa ve Osmancık köyleri belde haline

³⁶ Akandere, *aynı eser*, s. 312.

³⁷ Komisyon, *Son Teşkilât-ı Mülkiyede Köylerimiz*, İstanbul 1928, s. 849-850.

³⁸ Akandere, *aynı eser*, s. 315.

dönüşmüştür. 1998’de Başkuyu da Kadınhanı’na bağlı beldelerden biri olarak görülmektedir³⁹. 1998’de Kadınhanı merkeze bağlı köyler; Alabağ, Bakırpınar, Beykavağı, Bulgurpınarı, Çeşmecik, Çubuk, Demiroluk, Hacıoflazlar, Kamışlıöz, Karasevinç, Kızılkuyu, Köylütolu, Küçükkuyu, Meydanlı, Osmançık, Pirali, Söğütözü, Şahören, Tosunoğlu, Yağlıca, Yaylakaya’dır. Kadınhanı’nın Kurthasanlı nahiyesine bağlı köyler ise; Kurthasanlı, Atlantı, Avşarlı, Başkuyu, Bayramlı, Hacımehmetli, Hacıpirli, Kabacalı, Karahisarlı, Karakurtlu, Karayürüklü, Kolukısa, Konurören, Kökez, Mahmudiye, Örnek, Pusat, Saçıkara ve Sarıkaya’dır⁴⁰

Cumhuriyet Dönemi’nde zaman zaman bazı köyler Kadınhanı’ndan ayrılarak Sarayönü gibi müstakil kaza haline gelirken bazı köyler de çevre kazalara bağlanmıştır. İnevi ve Yeniceoba nahiyelerine bağlı köyler Kulu ve Cihanbeyli kazalarına bağlanmıştır.

4) Kadınhanı Köylerinin Sosyal Yapısı

Kadınhanı sınırları içindeki köylere Osmanlı Dönemi’nde birçok Türk boyu ve aşireti yerleşmek suretiyle Kadınhanı’nın sosyal yapısını şekillendirmiştir. Kadınhanı’na bağlı Atlantı köyünde Boz-ulus Türkmenlerine bağlı Küşne, Kara Halilli, Danişmedlü, Çayan oymakları yerleşmişti⁴¹. Türkmen tairesinden Hacılar Ekradı, Oğulbeylü, Abdurrahmanlu, Derilü, Hacılu, Karamanlu Yörüğü ve Karasarılı gibi cemaatler Kadınhanı çevresinde görülmekteydi⁴². Şahviran köyünde Osmanlı Döneminde Sarıkeçili yörüklerinin yaşadığı bilinmektedir⁴³. Ayrıca Zebir ve Çeşmelizebir köylerinde de Sarıkeçili aşiretine mensup aileler yaşamaktaydı⁴⁴. Teke sancağından gelen Sarıkeçili aşiretinin yerleştiği bir başka yerleşim yeri Büyükoba köyüdür⁴⁵. Ayrıca bu köyde Karakoyunlu Aşireti’nden aileler de yaşamaktaydı⁴⁶. Kadınhanı’nda Kolukısa Türkmenleri yaşamaktaydı. Günümüzde Kadınhanı’na bağlı

³⁹ Akandere, *aynı eser*, s. 321, 328, 342.

⁴⁰ Akandere, *aynı eser*, s. 337.

⁴¹ Halaçoğlu, *aynı eser*, s. 72.

⁴² Cevdet Türkay, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Oymak Aşiret ve Cemaatlar*, İstanbul 2012, s. 81, 116, 153, 275, 337, 412, 415.

⁴³ KŞS, no. 91, s. 35-3, 35-4, 147-1.

⁴⁴ KŞS, no. 125, s. 58; KŞS, no. 134, s. 99.

⁴⁵ KŞS, no. 132, s. 27.

⁴⁶ KŞS, no. 138, s. 182.

köylerden biri de Kolukısa'dır⁴⁷. Bu köyün adının Kolukısa Türkmenleri'nden geldiği anlaşılmaktadır. Kadınhanı merkez mahallelerde XIX. yüzyıl ortalarında Türkmen, Avşar, Küşne, Rışvan, Kürt, Yörük, Tatar gibi farklı gruplar bulunmaktaydı⁴⁸.

Kadınhanı merkezde Hacı Ahmedli mahallesinde Yörük aileler yaşamaktaydı⁴⁹. Kadınhanı kasabasına bağlı daha sonra köy haline gelmiş Meydanlı Yaylası bulunmaktaydı⁵⁰. Bu bilgiden Kadınhanı'ndaki bazı yaylaların daha sonra köy haline geldiği anlaşılmaktadır.

Türkiye'deki 1950'li yıllardan sonra artan şehirleşmeye bağlı olarak Kadınhanı'ndan da başta Konya ve İstanbul olmak üzere yurt içine ve yurt dışına yapılan göçlerle Kadınhanı köylerindeki nüfus oldukça azalmıştır.

Sonuç

Günümüzde Konya'nın bir ilçesi olan Kadınhanı, Osmanlı Dönemi kayıtlarında Saidili/Saideli olarak kaydedilmiştir. Cumhuriyet Dönemi ile birlikte Kadınhanı adı Saidili/Saideli yerine kullanılmaya başlanmıştır. Karaman eyaletine bağlı Konya sancağı sınırları içinde yer alan Konya kazası yetki dahilindeki Kadınhanı nahiyesine bağlı köylerin sayısında zaman zaman değişiklikler yaşanmıştır. Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde Konya'ya bağlı olan Kadınhanı'nın nahiye sınırları içinde 40 civarında köy bulunmaktaydı. XVI. yüzyıl sonları ve XVII. yüzyılda Konya ve civarında etkili olan Celâli isyanları neticesinde birçok köy boşalmıştır. Bu dönemde Kadınhanı'na bağlı köylerin sayılarında da büyük bir düşüş meydana gelmiştir. XIX. yüzyılla birlikte Kadınhanı'na bağlı köylerin sayılarında bir artış söz konusudur. Bu artışın temel sebebi de Kadınhanı sınırları içinde Ertuğrul, Mecidiye ve Mahmudiye şeklinde yeni köylerin kurulmasıdır. Bu köyler başta Çerkezler olmak üzere Kafkas muhacirlerine tahsis edilmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde Kadınhanı'na bağlı köylerin büyük bir kısmının Osmanlı Dönemi'nde de mevcut olduğu, bazı köylerin ise Kadınhanı'ndan ayrıldığı anlaşılmaktadır. Daha önce Kadınhanı'na bağlı bir köy olan Sarayönü Kadınhanı'ndan ayrılarak müstakil bir kaza haline dönüşmüştür. Ayrıca Cumhuriyet' Dönemi'nin ilk

⁴⁷ KŞS, no. 100, s. 235-2.

⁴⁸ Barış Sarıköse-Selma Turhan Sarıköse, *Kadınhanı (1844-1845)*, Konya 2015, s. 22.

⁴⁹ KŞS, no. 143, s. 110, 111.

⁵⁰ KŞS, no. 129, s. 50.

yıllarında Kadınhanı'na bağlı olan Yeniceoba ve İnevi nahiyeleri Kadınhanı'na bağlı köylerin bir kısmı ile birlikte Kadınhanı'ndan ayrılmak suretiyle Kulu ve Cihanbeyli kazalarına bağlanmıştır.

Kadınhanı'na bağlı köylerin sosyal yapısının da Osmanlı Dönemi'nde şekillendiği anlaşılmaktadır. Bozuluslar, Atçekenler, Rışvanlar, Sarıkeçililer, Kafkas muhacirleri, Kadınhanı köylerinin sosyal yapısını şekillendirmiştir. Böylelikle günümüzdeki Kadınhanı'nın sosyal yapısı ortaya çıkmıştır.

Kaynakça

1) Arşiv Kaynakları

Konya Şer'iyeye Sicili (KŞS), no. 91, 100, 103, 125, 129, 132, 138, 143.

387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri (937/1530), Konya, Bey-şehri, Ak-şehir, Larende, Ak-saray, Niğde, Kayseriyye ve İç-il Livâları, Başbakanlık Osmanlı Arşivi Yay, Ankara 1996.

2) Diğer Kaynaklar

Konya Vilâyet Salnamesi (KVS), 1285, 1300, 1310, 1312, 1317, 1327.

AKANDERE, Osman, *Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Konya*, Eğitim Yayınevi, Konya 2016.

AKDAĞ, Mustafa, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celalî İsyanları*, Barış Yay., Ankara 1999.

AKÖZ, Alaaddin "Karamanoğlu II. İbrahim Bey'in Osmanlı Sultanı II. Murad'a Vermiş Olduğu Ahidnâme". *S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.18 (Güz 2005), s. 159-178.

ARABACI, Caner, bk. KÜÇÜKDAĞ, Yusuf.

DEMİR, Ataman, "Anadolu Selçuklu Hanları Kadın Han", *İlgi Dergisi*, S.48 (1987), s. 14-17.

Doktor Nazmi, *Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâi Coğrafyası Konya Vilâyeti*, Öğüd Matbaası, Ankara 1922.

DÜNDAR, Abdülkadir, "Osmanlılarda Tamir Süreci, Çeşitleri ve Bazı Selçuklu Yapılarındaki Uygulamalar", *I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi Bildiriler*, I, S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi, Konya 2001, s. 269-280.

EMECEN, Feridun M., *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2016.

- FAROQHI, Suraiya, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler*, (çev. Neyyir Kalaycıoğlu), Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 2000.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, TTK, Ankara 1991.
- KONYALI, İbrahim Hakkı, *Âbideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, Burak Matbaası, Ankara 1997.
- KOMİSYON, *Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları*, Hilal Matbaası, İstanbul 1928.
- KÜÇÜKDAĞ, Yusuf, *Konya Şehri'nin Fizikî ve Sosyo- Ekonomik Yapısı - Makaleler*, I, Selçuklu Belediyesi Yay., Konya 2004.
- _____, *Türk Tasavvuf Araştırmaları*, Çizgi Kitabevi, Konya 2005.
- _____, *Bozkır Armutlu Tarihçesi ve Sosyo-Ekonomik Yapısı*, Çizgi Kitabevi, Konya 2008.
- _____-Caner Arabacı, *Selçuklular ve Konya*, Selçuklu Belediyesi Yay., Konya 1994.
- ORHONLU, Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğunda Derbend Teşkilâtı*, Eren Yay., İstanbul 1990.
- SARIKÖSE, Barış, *Kulu Sosyal ve Ekonomik Tarih*, Çizgi Kitabevi, Konya 2018.
- _____, “Konya Vilâyet Salnâmelerine Göre Saidili Nahiyesi'nin İdarî ve Sosyo- Ekonomik Yapısı”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, S.32 (2012), s. 293-308.
- SARIKÖSE, Barış-Selma Turhan Sarıköse, *Kadınhanı (1844-1845)*, Çizgi Kitabevi, Konya 2015.
- TURHAN SARIKÖSE, Selma, “Türkiye Selçukluları ve Beylikler Dönemlerinde Kadınhanı”, *Konya Ansiklopedisi*, V, Konya 2013, s.15.
- _____, bk. SARIKÖSE, Barış.
- TUŞ, Muhittin, *Sosyal ve Kültürel Açından Konya*, Tablet Yay., Konya 2007.
- TÜRKAY, Cevdet, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak Aşiret ve Cemaatlar*, İşaret Yay., İstanbul 2012.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, TTK, Ankara 1988.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, II, TTK, Ankara 1988.

YILMAZ, Mehmet, “Konya’da Çerkez Yerleşimleri”, *Konya Araştırmaları Göç ve İskân*, (ed. Alaattin Aköz-Doğın Yörük), Palet Yay., Konya 2017, s. 251-168.

YÖRÜK, Doğın, “Osmanlı Döneminde Kadınhanı”, *Konya Ansiklopedisi*, V, Konya 2013, s. 16.